

Υπόθεση C-229/19

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

14 Μαρτίου 2019

Αιτούν δικαστήριο:

Gerechtshof te Amsterdam (Κάτω Χώρες)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

5 Μαρτίου 2019

Αναιρεσείουσα:

Dexia Nederland BV

Αναιρεσίβλητη:

XXX

Αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης

Η διαφορά της κύριας δίκης αφορά δύο λεγόμενες «συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως μετοχών» (στο εξής, επίσης: συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως), οι οποίες συνήφθησαν μεταξύ της XXX, καταναλώτριας, και της δικαιοπαρόχου της Dexia Nederland BV (στο εξής: Dexia), μιας τράπεζας. Συναφώς, το επίμαχο ζήτημα είναι το ύψος του ποσού που δικαιούται η Dexia μετά την πρόωρη λήξη των συμβάσεων χρηματοδοτικής μισθώσεως. Ειδικότερα, το ζήτημα είναι εάν η Dexia μπορεί να ζητήσει, βάσει των Ειδικών Όρων της συμβάσεως χρηματοδοτικής μισθώσεως, να της καταβληθούν, πέραν από το εναπομένον χρέος, και τόκοι υπερημερίας υπολογιζόμενοι βάσει του σταθερού ποσοστού που προβλέπεται στους εν λόγω Ειδικούς Όρους.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Η παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αφορά την κήρυξη ως ανεφάρμοστων των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές. Ειδικότερα, τίθεται το ερώτημα ποιο κριτήριο

πρέπει να τεθεί ως βάση κατά την εκτίμηση των κριτηρίων της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (εφεξής: οδηγία 93/13).

Προδικαστικό ερώτημα

Έχει η οδηγία 93/13 την έννοια ότι μια ρήτρα θα πρέπει να θεωρηθεί ήδη ως καταχρηστική υπό το πρίσμα των κριτηρίων που προβλέπονται στην εν λόγω οδηγία εάν, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων που περιέβαλαν τη σύναψη της σύμβασης, η ρήτρα δημιουργεί έστω και τη δυνατότητα σημαντικής και αδικαιολόγητης αναντιστοιχίας, ανάλογα με τις περιστάσεις που ανακύπτουν κατά τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης, ιδίως επειδή η ρήτρα καθορίζει εκ των προτέρων ένα συγκεκριμένο ποσοστό επί του ανεξόφλητου ποσού της χρηματοδοτικής μισθώσεως ως πιθανό όφελος του επαγγελματία το οποίο προκύπτει κατά τη στιγμή της πρόωρης καταγγελίας, κατά παρέκκλιση από τους εφαρμοστέους κανόνες του εθνικού δικαίου δυνάμει των οποίων το εν λόγω όφελος δεν καθορίζεται εκ των προτέρων, αλλά πρέπει να υπολογίζεται σε συνάρτηση με το σύνολο των περιστάσεων που περιβάλλουν τη λύση της σύμβασης, ιδίως με το ύψος του επιτοκίου με το οποίο το ποσό της προεξοφλήσεως μπορεί να επενδυθεί κατά την εναπομείνουσα διάρκεια ισχύος;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Άρθρα 3 και 4 της οδηγίας 93/13

Παρατιθέμενες εθνικές διατάξεις:

Άρθρα 6:265, 6:271 και 6:277 του Burgerlijk Wetboek (Αστικού Κώδικα, στο εξής: BW) και άρθρο 7A:1576e BW (παλαιό κείμενο).

Σύντομη περιγραφή των πραγματικών περιστατικών και της κύριας δίκης

Η κύρια διαδικασία αφορά τις λεγόμενες «συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως μετοχών» που προσφέρονταν σε μεγάλη κλίμακα από ολλανδικές τράπεζες στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Στο πλαίσιο των εν λόγω συμβάσεων χρηματοδοτικής μισθώσεως, ο καταναλωτής συνάπτει δάνειο με τράπεζα η οποία στη συνέχεια χρησιμοποιεί αυτό το χρηματικό ποσό για την απόκτηση αξιογράφων για τον καταναλωτή. Σκοπός της σύμβασης είναι η πώληση των μετοχών κατά τη λήξη της σύμβασης και η εξόφληση του δανείου μέσω των κερδών. Στη συνέχεια απομένει κέρδος ή υπόλοιπο χρέους στον καταναλωτή, ανάλογα με την τιμή των μετοχών.

Η XXX συνήψε το 1999 δύο τέτοιες συμβάσεις με τη δικαιούχο της Dexia. Σε αυτές τις συγκεκριμένες συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως δεν εξοφλήθηκε

το κεφάλαιο, με εξαίρεση μια αρχική χαμηλή δόση εξοφλήσεως. Ωστόσο, πραγματοποιήθηκαν μηνιαίες καταβολές τόκων. Εν τούτοις, στην προκειμένη περίπτωση, η XXX δεν τήρησε τις υποχρεώσεις πληρωμής και η Dexia κατήγγειλε πρόωρα τις συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως, στις 6 Ιουνίου 2005, αφού πρώτα ζήτησε από την XXX να προβεί σε πληρωμή και την κατέστησε υπερήμερη. Η εταιρεία χρέωσε την XXX με αρνητικό υπόλοιπο ύψους 14.457,35 ευρώ ανά σύμβαση.

Πρωτοδίκως, η XXX ζήτησε να αναγνωριστεί ότι οι συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως είναι άκυρες ή, επικουρικά, ότι έχουν λυθεί, ή να αναγνωριστεί ότι η Dexia ενήργησε παράνομα απέναντί της. Η XXX ζητεί να την επιστραφούν τα ποσά που κατέβαλε στη Dexia δυνάμει των συμβάσεων χρηματοδοτικής μισθώσεως, ενδεχομένως υπό μορφή αποζημιώσεως, εντόκως. Η Dexia άσκησε ανταγωγή με αίτημα να καταδικαστεί η XXX να καταβάλει το οφειλόμενο ποσό.

Με απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2008, ο Kantonrechter (δικαστής περιφερειακού δικαστηρίου μονομελούς συνθέσεως) καταδίκασε τη Dexia να καταβάλει αποζημίωση ύψους 2.507,69 ευρώ ανά σύμβαση χρηματοδοτικής μισθώσεως, πλέον των νομίμων τόκων. Απέρριψε την ανταγωγή της Dexia. Στις 15 Δεκεμβρίου 2008, η Dexia άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής και ζήτησε να απορριφθεί η αγωγή της XXX και να γίνει δεκτό το αίτημά της. Η XXX ζητά, από την πλευρά της, υψηλότερο ποσό αποζημιώσεως.

Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 1 Κατά τη σύνταξη των εκκαθαριστικών λογαριασμών για αμφότερες τις συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως, η Dexia εφάρμοσε τα άρθρα 6 και 15 των «Ειδικών όρων χρηματοδοτικής μισθώσεως μετοχών» που ισχύουν για συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως (στο εξής: Ειδικοί Όροι). Το άρθρο 6 των Ειδικών Όρων παρέχει στη Dexia το δικαίωμα να καταγγείλει πρόωρα τη σύμβαση χρηματοδοτικής μισθώσεως εάν ο λήπτης δεν καταβάλει την οφειλόμενη πληρωμή. Με την καταγγελία αυτή καθίσταται στο σύνολό του αμέσως απαιτητό το ανεξόφλητο μέρος του ποσού της χρηματοδοτικής μισθώσεως, το οποίο αποτελείται από κεφάλαιο και ανεξόφλητους μηνιαίους τόκους. Στο πλαίσιο αυτό, το ανεξόφλητο μέρος του ποσού της χρηματοδοτικής μισθώσεως μειώνεται δυνάμει του άρθρου 15 των Ειδικών Όρων σε συνδυασμό με το προϊσχύσαν άρθρο 7A:1576e, παράγραφος 2, BW κατά τρόπο ώστε το εν λόγω μέρος του ποσού της χρηματοδοτικής μισθώσεως να υπόκειται σε παρακράτηση ύψους 5% ετησίως. Η χρονική περίοδος που λαμβάνεται εν προκειμένω υπόψη αντιστοιχεί στην εναπομένουσα διάρκεια της συμβάσεως χρηματοδοτικής μισθώσεως.
- 2 Το Hoge Raad der Nederlanden (Ανώτατο Δικαστήριο των Κάτω Χωρών, εφεξής: Hoge Raad) κατέληξε, με μη οριστική απόφαση της 21ης Απριλίου 2017 (ECLI: NL: HR: 2017:773), στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 6 των Ειδικών Όρων πρέπει να θεωρηθεί ως καταχρηστική ρήτρα κατά την έννοια της οδηγίας 93/13. Έλαβε συναφώς υπόψη, ότι το όφελος που προκύπτει για την Dexia από το γεγονός ότι

αποκτά το ανεξόφλητο υπόλοιπο της χρηματοδοτικής μισθώσεως μετά τη λήξη της συμβάσεως χρηματοδοτικής μισθώσεως καθορίζεται εκ των προτέρων με τη μορφή παρακρατήσεως ύψους 5% ετησίως. Το Hoge Raad έκρινε ότι με τον τρόπο αυτόν η Dexia αποκτούσε δυσανάλογα υψηλή αποζημίωση. Το όφελος για την Dexia θα μπορούσε να είναι πολύ υψηλό, ανάλογα με το ύψος των τόκων και τον χρόνο κατά τον οποίο επήλθε η λήξη ή η λύση της συμβάσεως. Η παρακράτηση ύψους 5% ετησίως αντισταθμίζει το όφελος της Dexia μόνο εν μέρει. Εάν το όφελος αυτό είναι υψηλότερο από το ποσό που αντιστοιχεί στο εν λόγω ποσοστό, η διαφορά δεν αφαιρείται από την αποζημίωση που λαμβάνει η Dexia. Ο καταχρηστικός χαρακτήρας της ρήτηρας δεν αναιρείται ούτε από το γεγονός ότι το όφελος της Dexia από τη λύση θα μπορούσε να είναι ακόμη και πολύ μικρό ή μηδενικό, ανάλογα με τις περιστάσεις κάθε μεμονωμένης περιπτώσεως. Η αξιολόγηση θα πρέπει να επικεντρώνεται στις συνέπειες της ρήτηρας για τον καταναλωτή και στο γεγονός ότι επηρεάζεται η νομική κατάσταση του κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως εξαιτίας της ρήτηρας.

Συνοπτική έκθεση του αιτιολογικού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

- 3 Οι βασικές παραδοχές που διατύπωσε το Hoge Raad μπορεί να αναγκάσουν τον δικαστή να χαρακτηρίσει ως καταχρηστικά και να κηρύξει άκυρα τα συναφή άρθρα 6 και 15 των Ειδικών Όρων ακόμη και εάν ο καταναλωτής δεν περιέρχεται σε μειονεκτική θέση εξαιτίας της εφαρμογής τους. Οι συνέπειες της κηρύξεως ακυρότητας καθορίζονται, κατά το Hoge Raad, βάσει της συμπληρωματικής εθνικής νομοθεσίας. Η εφαρμογή του συμπληρωματικού εθνικού δικαίου θα σήμαινε ότι η Dexia θα είχε, βάσει του άρθρου 6:265 BW, τη δυνατότητα να καταγγείλει τις συμβάσεις χρηματοδοτικής μισθώσεως εάν ο αγοραστής δεν καταβάλει την οφειλόμενη πληρωμή. Η λύση της συμβάσεως θα είχε ως συνέπεια, βάσει των άρθρων 6: 271 και 6: 277 BW, ότι η Dexia θα είχε, μετά τον συμψηφισμό με τα κέρδη που προκύπτουν από τις μετοχές, αξίωση επιστροφής του κεφαλαίου καθώς και αποζημιώσεως ίσης προς το ποσό των ανεξόφλητων τόκων. Βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 277, BW, ο δικαστής μπορεί, προκειμένου να προσδιορίσει τη ζημία που υπέστη η Dexia κατόπιν λύσεως της συμβάσεως, να προβεί σε μείωση προκειμένου να αντισταθμίσει το όφελος από τόκους που αποκτά η Dexia κατά τον χρόνο λύσεως της συμβάσεως. Αν το επιτόκιο είναι χαμηλό, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε παρακράτηση μικρότερη από εκείνη του 5% ετησίως, στην οποία μπορεί να υπόκειται, βάσει του άρθρου 15 των Ειδικών Όρων, το ανεξόφλητο ποσό της χρηματοδοτικής μισθώσεως στην εναπομένουσα διάρκεια ισχύος. Ως εκ τούτου, η κήρυξη ακυρότητας των Ειδικών Όρων θα είχε εν προκειμένω ως αποτέλεσμα να περιέλθει ο καταναλωτής σε μειονεκτική θέση.
- 4 Το Gerechtshof (Εφετείο) ερμηνεύει τα άρθρα 6 και 15 των Ειδικών Όρων σωρευτικά, υπό την έννοια ότι αυτά ρυθμίζουν συμβατικά τα ποσά που δικαιούται να λάβει η Dexia σε περίπτωση πρόωρης λύσεως της συμβάσεως χρηματοδοτικής μισθώσεως. Αυτές οι συναφείς ρήτρες πρέπει να εκτιμηθούν σε συνάρτηση με το σύνολο των περιστάσεων που ανάγονται στη σύναψη της συμβάσεως, βάσει της

οδηγίας 93/13 (άρθρο 4 της οδηγίας 93/13). Προκειμένου να αποσαφηνιστεί εάν μια ρήτρα εις βάρος του καταναλωτή προκαλεί «σημαντική και αδικαιολόγητη ανισορροπία» ανάμεσα στα συμβατικά δικαιώματα και στις υποχρεώσεις των μερών, θα πρέπει να ληφθούν ιδίως υπόψη οι εφαρμοστέες διατάξεις του εθνικού δικαίου σε περίπτωση που οι ίδιοι οι συμβαλλόμενοι δεν έχουν προβλέψει κανέναν σχετικό συμβατικό όρο. Βάσει μιας τέτοιας συγκριτικής αναλύσεως, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει αν, και, ενδεχομένως, σε ποιον βαθμό, η σύμβαση περιάγει τον καταναλωτή σε έννομη κατάσταση λιγότερο ευνοϊκή σε σχέση με εκείνη που προβλέπει η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία (ΔΕΕ, 14 Μαρτίου 2013, Aziz, ECLI:EU:C:2013:164, σκέψη 68).

- 5 Με τα άρθρα 6 και 15 των Ειδικών Όρων, που καθορίζουν το όφελος από τόκους που αποκτά η Dexia σε ποσό ίσο με 5% επί του κεφαλαίου και του υπολοίπου των τόκων που οφείλονται ετησίως, η Dexia παρέκκλινε από το εθνικό δίκαιο (άρθρο 6:277 BW)· το τελευταίο δεν καθορίζει εκ των προτέρων το όφελος από τόκους, το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο του υπολογισμού της ζημίας, ως συγκεκριμένο ποσοστό επί του ανεξόφλητου ποσού της χρηματοδοτικής μισθώσεως. Ο καθορισμός του οφέλους από τόκους σε ποσοστό ύψους 5% επί του ανεξόφλητου ποσού της χρηματοδοτικής μισθώσεως *μπορεί* να προκαλέσει σημαντική και αδικαιολόγητη ανισορροπία κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 93/13, η οποία εκδηλώνεται σε συνάρτηση με γεγονότα που επέρχονται μετά τη σύναψη της συμβάσεως, ιδίως με το ισχύον επιτόκιο κατά τον χρόνο λύσεως της συμβάσεως. Ωστόσο, το γεγονός ότι μια ρήτρα μπορεί απλώς και μόνον να επηρεάσει τη νομική κατάσταση του καταναλωτή όταν συντρέχουν ορισμένες περιστάσεις κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως, ιδίως όσον αφορά το επιτόκιο, είναι γενικά ανεπαρκές για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι υφίσταται καταχρηστική ρήτρα.
- 6 Σύμφωνα με το *Gerechtshof*, στο πλαίσιο του ελέγχου βάσει των κριτηρίων που ορίζονται στην οδηγία 93/13 πρέπει να θεωρείται ως δεδομένο ότι η σύμβαση χρηματοδοτικής μισθώσεως μετοχών αποτελεί διαρκή ενοχική σχέση. Ενόψει αυτών, το *Gerechtshof* αποφάνθηκε ότι, στο πλαίσιο εξετάσεως της συμβατότητας των άρθρων 6 και 15 των Ειδικών Όρων με τα κριτήρια της οδηγίας 93/13, το επιτόκιο που ισχύει κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως δεν αποτελεί καθοριστικό κριτήριο. Πρέπει να εξακριβωθεί κατά πόσον ο καθορισμός του πιθανού οφέλους για την Dexia είναι καταχρηστικός, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων που έχουν ήδη διαπιστωθεί κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως. Το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι, αν είναι δυνατό να γίνει δεκτό ότι ο μέσος καταναλωτής, που έχει την συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος στο πλαίσιο των επιμέρους διαπραγματεύσεων, θα αποδεχόταν, σε περίπτωση πρόωρης λήξεως λόγω μη καταβολής της οφειλόμενης πληρωμής, να καθοριστεί το όφελος της Dexia βάσει των άρθρων 6 και 15 των Ειδικών Όρων, κατά παρέκκλιση από τη σχετική νομοθετική ρύθμιση. Θα πρέπει εν προκειμένω να ληφθεί υπόψη η πείρα και οι γνώσεις του επαγγελματία σε σχέση με πιθανές μεταβολές των επιτοκίων και το γεγονός ότι, σε περίπτωση εφαρμογής της νομοθετικής διατάξεως του άρθρου 6:277 BW, το συμψηφιζόμενο όφελος δεν έχει καθοριστεί κατά τον προσδιορισμό

του ύψους της ζημίας (πρβλ. απόφαση του ΔΕΕ, της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, ECLI:EU:C:2013:164, σκέψεις 68 και 69, απόφαση του ΔΕΕ, της 20ης Σεπτεμβρίου 2017 Andriiciuc, ECLI:EU:C:2017:703, σκέψεις 57 και 58).

- 7 Από την απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Αυγούστου 2018 στην υπόθεση της Banco Santander (ECLI:EU:C:2018:643) προκύπτει ότι εθνική νομολογία, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα κριτήρια για την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών και τον προσδιορισμό των συνεπειών που συνδέονται με τον καταχρηστικό χαρακτήρα, είναι συμβατή με την οδηγία 93/13. Το Δικαστήριο επισήμανε, συναφώς, ότι η εν λόγω νομολογία εντάσσεται στον σκοπό της προστασίας των καταναλωτών που επιδιώκεται με την οδηγία 93/13. Η προαναφερθείσα προδικαστική απόφαση του Hoge Raad διαφέρει από τη νομολογία αυτή, δεδομένου ότι δεν καθορίζει συγκεκριμένα κριτήρια για την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών από τα δικαστήρια κατωτέρου βαθμού. Αντιθέτως, η εν λόγω απόφαση κατατείνει στο να θεωρεί πάντοτε ως καταχρηστικό το άρθρο 6 των Ειδικών Όρων από τα δικαστήρια κατωτέρου βαθμού, δεδομένου μάλιστα ότι η ρήτρα αυτή μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για τον καταναλωτή, εφόσον συντρέξουν ορισμένες περιστάσεις κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως.
- 8 Τα άρθρα 6 και 15 των Ειδικών Όρων αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα πολλών συμβάσεων χρηματοδοτικής μισθώσεως μετοχών που συνήψε η Dexia. Στο Gerechtshof και σε άλλα δικαστήρια των Κάτω Χωρών εκκρεμεί μεγάλος αριθμός υποθέσεων που αφορούν διάφορα προϊόντα χρηματοδοτικής μισθώσεως μετοχών που περιέχουν τέτοιες ρήτρες, διάφορων διαρκειών και με διαφορετικές ημερομηνίες λήξεως. Λαμβανομένων υπόψη των αμφιβολιών που υπάρχουν ως προς το κριτήριο που πρέπει να εφαρμοστεί κατά την εκτίμηση βάσει της οδηγίας 93/13, κάτι που θα αποτελέσει συναφές ερώτημα σε μεγάλο αριθμό παρόμοιων υποθέσεων, το Gerechtshof υποβάλει το ως άνω διατυπωθέν ερώτημα για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.